

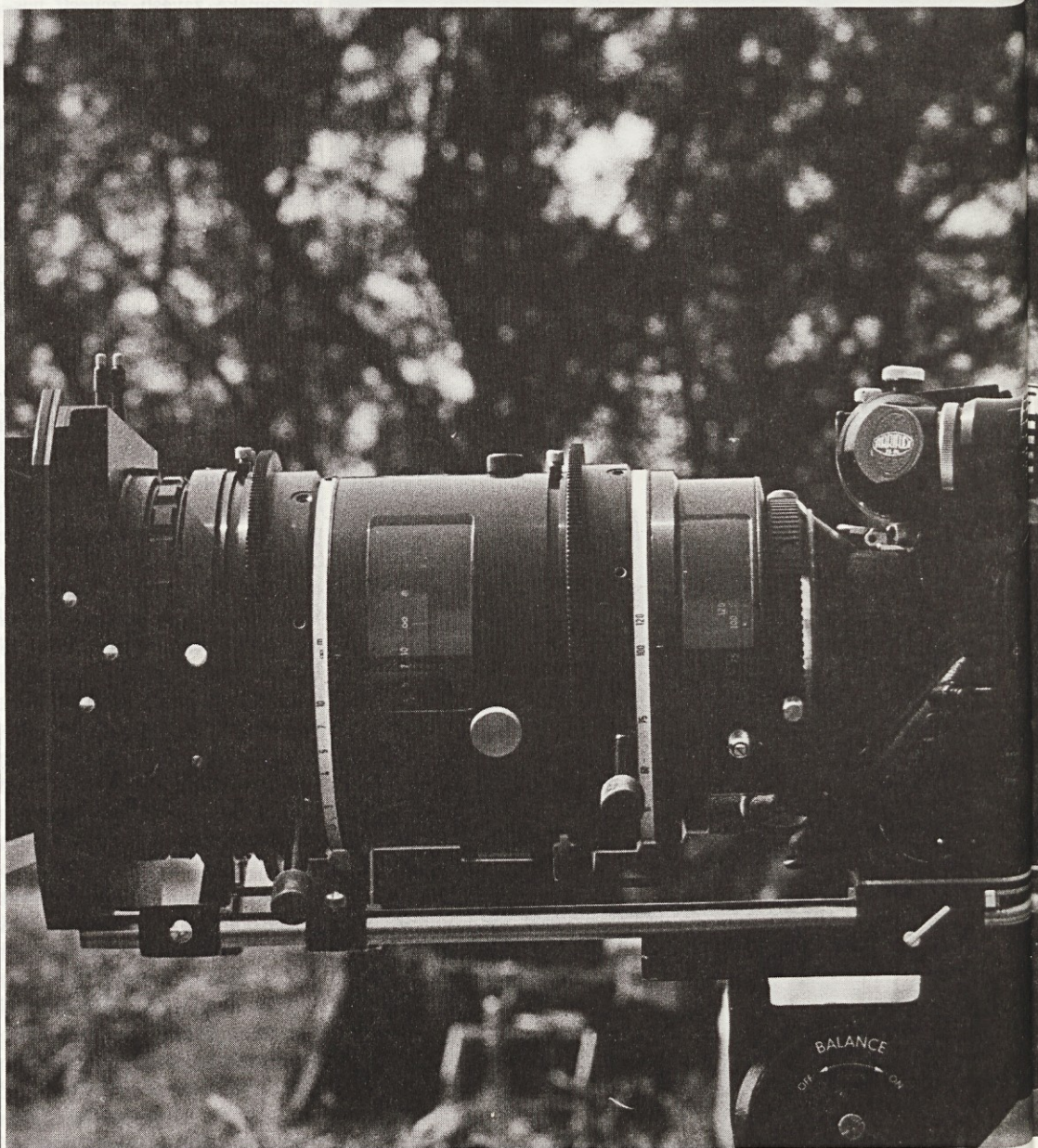
SPOMINI NA FRANCETA ŠTIGLICA

Napišem naj nekaj osebnih spominov na druženje s Francetom Štiglicem; uradnih nekrologov je bilo že veliko in najbrž jih še bo. Veliko akcij in zadolžitev sem preživel z njim, potovala sva skupaj doma in v tujini; posebno se spominjam najine trmoglavosti v Egiptu, ko naju nikakor niso hoteli spustiti na letalo, ki naj bi naju popeljalo do LukSORja. Čakala sva na letališču v Kairu in lovila sveže vdihe umazanega poletnega povetrcja, ki naju je dramil v okolici pokopališč in Giz, dokler se ni pred nama odprl pogled na požgano pokrajino posušene puščave, ki naju je spremljala vse do Doline kraljev.

Tam smo stekli med podobami templja kraljice Hačepsut, ki se je odkrival s svojimi stopnicami in temnorjavimi odtenki skalnih obronkov, med katerimi smo iskali kolose orjaških dimenzij. Takrat me je njegova prva žena, Maja, opozorila: »Pazite, prosim, France ne sme toliko hoditi po vročem soncu in ne vstajati prezgodaj ...!« Šaljiva pripomba: Štiglic je bil prvi pokonci! Še pred četrto jutraj me je čakal ob recepciji hotela New Winter Palace, čigar posebnost je bila toplota vode v bazenu, kamor si smuknil po napornem potovanju. Voda je bila tako mlačna, da nisi vedel, če je boljše teči zunaj po razbeljenem asfaltu, ki nas je žgal pod nogami, ali čofotati po segreti vodi, ki te nikakor ni mogla ohladiti. Kulisa okolja me je neizprosno spominjala na otroška leta: palisadaste templje sem poznal, kar vem za zgodovino in čudežni obstoj Egipta ...

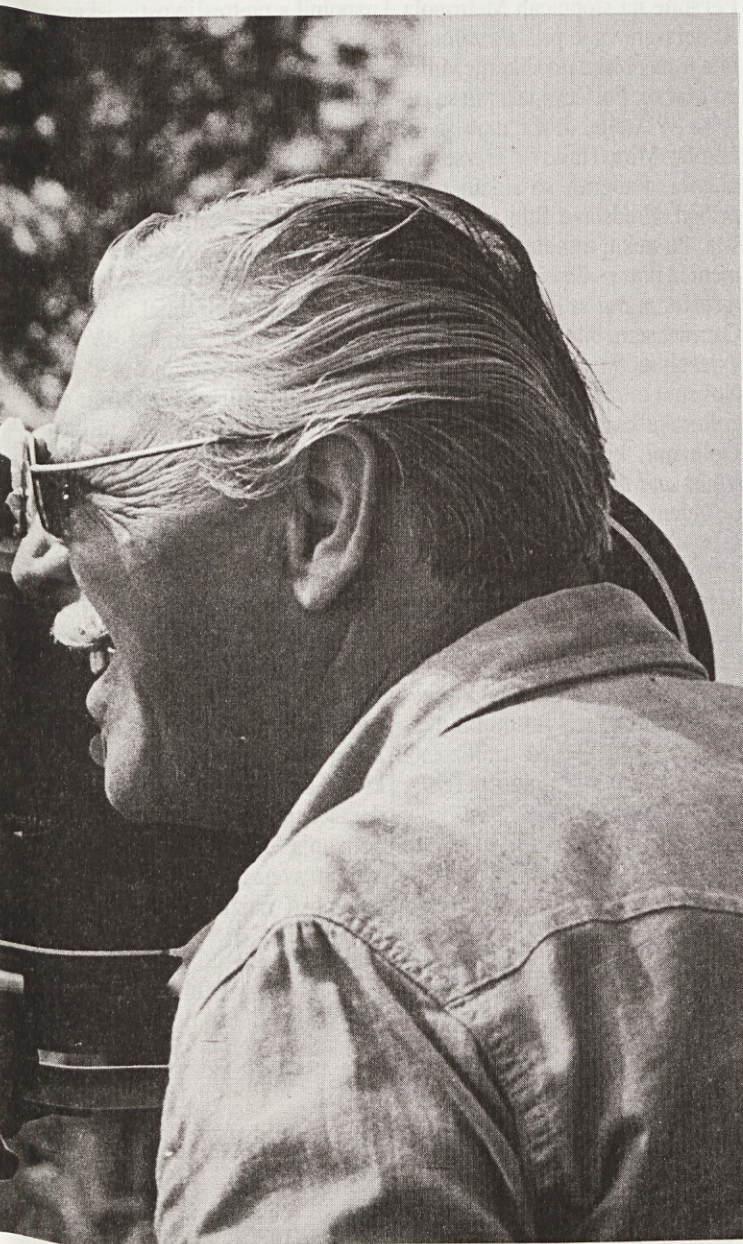
Franceta Štiglica se rad spominjam kot človeka, ki je znal biti izjemno umirjen, dobrohoten in tudi močan, s tem hočem reči, da ni spadal med ljudi, ki bi jih vsaka najmanjša težava v življenju spravila s tira. V teh nasvetih je bil pokojni Štiglic vedno poln humorja, odkrival si ga kot vzornega tovariša, morda še več: bil je tankočutni opazovalec.

Spomnim se neljubega pripetljaja z našim pokojnim Žarkom Lužnikom na filmskem oddelku AGRFT. Enkrat med Štiglicevimi urami je Žarko v svoji mladostni

Na svoji zemlji

LICA

neugnanosti odprl vrata zatemnjene predavalnice, kjer je ravno tekla projekcija. Žarko je v rokah držal aparat z gasilno peno, ga odčepil in stisnil za ročaj, ki je sprožil curek penečega belega prahu, katerega je usmeril med vse poslušalce, ki so obkrožali Štiglica. France se ni pustil zmesti, vstal je, pogledal Žarka in se oglasil s svojim sonornim glasom, kakor vedno, kadar je bil vznemirljen: »Kaj pa je to ...?«

Kasneje sem bil na sestanku oddelka, kjer je Štiglic poročal o pripetljaju. »Najprej mora umiti in očistiti vso predavalnico, potem pa ... Mora se nam opravičiti!« je dejal po kratkem premoru. Začudeno sem ga gledal in poslušal. Profesor Koch mu je svetoval: »Poslušaj, Tugo ... Če bo šlo tako naprej, boš videl ...« Štiglic ga je premeril: stekla v očalih se mu zaiskrijo, Koch: »... te bodo imeli za starega očeta! Vse si dovoli!« France prenaša nekaj časa zmečkan papir med prsti in na koncu sklene: »Jokal se mi je. Lužnik. Kakor otrok ... Kaj naj?«

Molk. Tišina. Preštevali smo obraze: skozi vrata odmeva oddaljen smeh študentov. »Najbrž se lahko to opraviči, ker se je prvič zgodilo ... Bilo je nepremišljeno, spontano ...!« Štiglic nas ošine s pogledom, kot bi se njegova misel ujela za plašno slutnjo: »Lužnik je sicer izvrsten študent!«

— Drugi prizor se je odigral nekaj let prej, v začetku sedemdesetih let, v nekdanji Vibi: kletni prostori Gregorčičeve ulice ob izvršnem svetu. Mudilo se nam je, zlasti meni. Bližala se je sredina meseca aprila. Snemal sem svoj drugi film **Na papirnatih avionih**. Potreboval sem prizor sneženja, pravega sneženja, ki sem ga v svoji otroški sobi tako pogosto spremljal kakor razplet čudnih sanj, ki nam pršijo izpod neba, sveže, bele in nove, neumazane in seveda — samo moje... In čakal sem na sneženje. Preživeli smo že deset dni na Voglu: z dvojnikom smo snemali vse smučanje Bibiča. Mladenke, ki so nam lepšale življenje in zahtevno snemalno nalogo, bodo vsak čas odšle. Z eno od njih se je izgubil tudi Bibič. In sneženja ni in ni hotelo biti. V mislih sem prešteval snežne scene filmov, ki jih poznam. Najbrž predvsem tiste iz

Ophulsa. Naj gre že za **Madame de ...** (1953) ali za bolj slavno iz **Ljubimkanja** (1932). Nekaj takega bi rabil. Snežana Nikšić s svojim angelskim obrazom tistih let se mi pojavlja v mislih in prek njega topljive snežinke, ki izginjajo kakor včerajšnje sanje. Ali bo ali ne bo snega? Ekipa stane, predvsem dnevnice! Tudi statisti? Statistov ne rabim, samo Snežano in Bibiča, ta pa se je nekam izgubil: le kje in s katero! Ti hinavski igralci ukradejo prav vsak trenutek zase in zdaj bi ga morda potreboval! Lahko sneži? Pomislil sam: kakšen tepec sem! Sneženja zato ni moč videti v igranih filmih, ker ga je pretežko ujeti! Tudi ekipa lahko čaka nanj samo določen čas, potem se prekoračijo vse obveznosti, dnevnice, zasedeni igralci uhajajo! Snega ni, sneženje je bolj plod naključij kakor iskanj! Tista scena v **Ljubimkanju** je bila gotovo narejena z back projekcijo. To pa ni več mogoče! Tega nihče več ne snema!

Pogledam Rudija Vavpotiča, mojega snemalca, ki si viha brke in me pogleda. Njegovo značilno: »Tovariš Klopčič, ni pogojev!« Pomislil: čakaj Rudi. Kaj pa tvoja **Balada**. Rudi: »Samo snega ni moč večno čakati! Tako smo čakali oblak na Komni, pa smo zgrešili še pravo smer... Uspela je potem »črna senca«, ki smo jo posneli na maketi v ateljeju ... Veliko jih je najbrž šlo tudi na kant, ko so tako čakali.«... Ni šlo drugače. Klical sem Vibo z Vogla. Dobim Štiglica, vse mu povem, potožim! Odgovori: »Čakajte! Saj je še čas!« Jaz: »Vse drugo smo že posneli!« Štiglic: »Čakajte! Po mojem bo še snežilo, pred majem!« Nekako opogumljen sem bil z njegovim zaupljivim glasom (tega mu nisem nikdar povedal) in vztrajal sem na Voglu.

Direktor Marolt me nagovori zjutraj: to so bili njegovi »trenutki resnice«, kot bi jih imenovali Francozi. Ključni trenutki iskrenosti in nujnih odločitev.

Pogleda me s svojim trpečim obrazom: »Čakamo ...?« »Ja, tovariš Marolt!« Marolt: »Tovariš inženir! In če snega ne bo?« Pogledam ga. Skozi okno hotela na Voglu vidim Savo Severjevo, ki se smeji z nekim mladeničem, morda gimnazijcem. Pomislil, da gre za

njenega študenta, morda celo ... ljubimca! Ne vem, nikdar nisem izvedel! Sum je morda upravičen?! Marolt se skloni k meni in svetuje, naj še enkrat tu prespi ... ! Savka?! Oglasi se glas Maroltovega pomočnika, Milivoja Stanjka. Pravi: »Na Pokljuki, sporoča meteorološka, popoldne ob treh ... Tam bo snežilo!«

Pogledam ga, pogledam telefon: ujamem nasmeh Severjeve iz sednje sobe in si mislim, ona že ve, zakaj se smeji, kaj pa jaz ...! Kdo sploh ve? In kaj napovedujejo ... Sneg! Na Pokljuki! Danes, čez dobre tri ure! Ha, ha, ha! Mislim: ubogi Ophuls, uboga Milka, ki bo montirala vse skupaj in zopet začejala svoj znan prijev. »Tudi v našem Zlatorogu sneži, pa predstavniki nove oblasti nimajo za to posluha! Že vedo! Ogoljufali so vas, da ste pristali na vse ...! Naše gore brez snega ... Nemogoče!« Rudi viha brk: »Tovariš Klopčič, ni pogojev ... Pokljuka je daleč!« Marolt, nato Stanjko, besede: Kako tja? Kam? Po sneg ...? Milivoj ljubeznivo potrdi: »Franci (Maroltu). Jih bom jaz peljal! Vsi dol, pa na Pokljuko!« Kam? »Na Zatrnik!« se oglasi Stanjko ...

Ekipa se zbere, lovi kovčke, palice, smuči ropotajo ob žici vzpenjače, ki se spušča v dolino. Nekje leti izgubljena snežinka. Stanjko si zavija ovratnik, kot bi se bal vlage. Pomislim: sneženje ... Ideali, pričakovanja! Kakor metafora za uspeh v življenju: uresničiti svoje mladostne sanje v zrelih letih ...! Pomeni to moje sneženje? Ne vem! Vem samo, da se mi je zdelo podobno mojim idealom, ki so bili vezani na rojevanje mojih prvih čustev, mojega hrepenenja, mojih ljubezni ... Vse zavito v nekaj topljiv plašč snežink, ki izginjajo na toplih tleh ...

»Čakajte ...« Pred nosom se mi zavrti snežinka. Nato še ena in še ena. Hip kasneje se usujejo, kakor bi v nebesih pometali! Vse se pobeli: *Frau Hölle* — pravljica oživi. Polno utrganih sanj, ki kapljajo mimo nas proti tlom, kjer se topijo. Smreke pobelijo trikotne pahljaste ploskve, ki lezejo v strmino: vse naokrog belina kakor scenografija *Vesele vdove*, Lubitschevega filma, ob katerem bi zapisal dvomljivo resnico, da je lahko tudi podobna, ubrana lepota že nekaka

kreacija ali uspeh. Ali pa morda trditev Baudelairja, »da je vsakdanje življenje dobro samo za služinčad«. Kaj pa sneženje! Za kralje, domišljene kralje usode ...! »De los snegos!« pravi Rudi, ki se je take španščine naučil pri **Baladi**, ki jo je snemal s Štiglicem ...

Sneženje ponehava! Igrani posnetki filma so že posneti. Zdaj snemamo samo še nemirno drsenje snežink, ki prši z neba in bo zaključevalo film kot podoba trpkogrenke ironije dekletove zgodbe, ki hote izgubljati svoje prednosti zato, ker je presrečna. Zaljubljena! Grenko-sladki paradoks filma, ki se mi ga je posrečilo realizirati v daljnem 1970 letu. Ves vesel strnim prek pramenov polj in pobeljenih strnišč proti Radovni in dalje proti Vintgarju. Snežinke, ki jih je vedno manj, zapuščajo moja lica v komaj opaznih solzah. Ta trenutek harmonije narave in čustev sem nekako iztrgal iz kaosa našega potikanja po življenju in nanj sem prav ponosen. Tudi zaradi razumevanja in pomoči, ki mi jo je takrat (najbrž nevede) nudil izkušenejši France Štiglic.

Tretji spomin nanj: leta 1972. FEST v Beogradu. Na sprejemu v hotelu Metropol ostrmim: med okvirjem temnih vrat in polzažganih kosov mesa, ki se zrcalijo na mizi bližnje sobe, zagledam obraz, ki mi je ostal v spominu ob enem največjih šokov, ker sem jih doživel na projekcijah filmov. In teh je vedno manj, se bojim. Tudi zato, ker je vse manj umetnin, ki vstopajo v mojo zavest s podobami, ki jih vsrkavam z nepotešenostjo posebne vrste lakote, ki jo ob podobnih trenutkih občutim! In za začetek: porcije z osmojenim mesom na mizah Metropol niso več tvorile primerne okvira za obraz, ki se mi je nenadno oglašal v spominu s podobami **Persone**. V potemnjeni sivini sten se obrne, presvetli v obraz cirkusantke **Sedmega pečata**. Njene gibe sem poznal, vsaj dozdevalo se mi je! Spomin me vrne na projekcijo filma preteklega večera. Obnovim ljubezenski objem Elliota Goulda, ki se mu ženska v postelji sramežljivo predaja z očitki: »Nisem več dekletce! Imam že petintrideset let. Obraz okrog oči rahlo naguban ... Prsi malo povešene!« Pred menoj se nasmiha in poz-

dravlja FEST — Bibi Andersson! Najbrž sem strmel vanjo kakor v prikazen iz drugega sveta, kajti France Štiglic je že ob meni in zre v smer mojega pogleda. K njemu pristopi še Dragan Janković. Njegov okorne besede francoščine zapletajo čar presenečenja ...

Potem sem se osebno spoznal z Anderssonovo, ki sem jo že vrsto let občudoval. Najbrž kar tam, v Metropolu: med mnogimi drugimi sem jo ogovoril in povabil na predstavo Milene Dravić v Atelje 212. Njena krhka svetlolasa postava je z razvezanim nasmeškom takoj privolila: sivo-modra tkanina njene obleke se je v urnem obratu zavrtela pred menoj! Film, ki sem ga neizmerno občudoval, je oživljal v njenih zabrisanih kretnjah ...

Drugi večer sem čakal junakino **Persone** na stopnicah Metropol. Anderssonova je prišla z zamudo, bila je na obisku pri slikarju Miliću od Mačve. Poiščeva taksi in se peljeva v Atelje. Loža naju je že čakala: Mira Trailović je vse pripravila, fotografi so slikali najin prihod. Predstava Bibi ni navdušila. Po nekaj minutah se obrne k meni in pravi: »To ni nobena prava igralka, pozna se ji baletna šola!« Ostrmel sem, bilo je res. Peljem jo v restavracijo nekam ob Savi, k Novemu muzeju: prtajene luči, iz polmraka kaplja gramofon s tisoč violinami, ki so se spustile nad *Night and day* ... Razgovoriva se ob belem vinu in sifonu, kajmak ji je posebno všeč. Pravi mi: »Kaj me tako hvalite za Persono, tam je vendar Liv mnogo boljša ...« Hinaška: igralka vendar!!

Cole Porter tiplje po dvorani, dan se spreminja v noč. Popevka se zaleti v obraze vseh prisotnih: dvomnost njenih besed se razpleta po prostoru. Vse drugo ostaja v megli ...

Spominjam se naslednjega večera v Klubu pisateljev v Francoski ulici. Sedem k Štiglicu in njegovemu nočnemu tovarišu Žiki Ristiću, dokumentaristu iz Sarajeva. Karoli že hočem povedati, vedno me prekine. Tugo se nasmiha, Žika pa ponavlja v nedogled: »Čuti! I ti si učio na meni, kao i Lordan (Zafrenović)!« Štiglic se skloni k meni: »Kaj ste tako polni grenkobe. Kje je pa Švedinja?« Pogledam ga z nasmehom, kislim. Štiglic se zamisli in pogleda daleč predse: »Tu-

di jaz ...« Obrne se povsem k meni in mi zaupno ponovi: »Tudi sam poznam te občutke!« Žika pometa s svojimi debelušnimi prsti po prtu naše mize, Štiglic nataka v prazne kozarce: steklenica sifona žari kot kristal s svojimi oglatimi robovi. »Boste malo belega brizganca? To se tu pije.« In nato ponovi z redko opaženo zaupljivostjo in svojim šegavim nasmehom, ki mu je tolikokrat šinil prek obraza: »Tudi meni so se dogajala takšna srečanja ...!«

Mislil sem ... Nekdo pometa naše sanje: enostavne, preproste želje. Kot snežinke kapljajo izpod neba ... Taki so drobci našega življenja, hrepenenja, ki nas najbrž nikdar ne zapusti. **Persono** pomnim kot dokument ljubezni, ki doživlja spočetje filma, ki ga je Bergman napolnil s pretresljivostjo iskanja, ki se najbrž nikdar ne zaključí in katerega vztrajnost ogroža samo dejstvo, da ga z vsakim dnem tudi malce izgubljaš ...

Vedenje Štiglica je poznalo mnogo otenkov, ki so oholosti drugih kolegov sprejemali kot razumljiv znak majhnosti provenience in nekaterih njihovih dosežkov. Zato jih je spretno pozabljal in se jim velikokrat tudi izmikalo. V teh podobah stoji še vedno pred menoj, s svetlimi brki in svojo šegavostjo. Vezane so na tolikanj težav in zadreg, katere sem v druženju z njim premagoval in tako tudi odrasčal. Nosim jih v sebi kot spomine na leta občudovanja širnega sveta filma in ljudi, med katere sem vstopal v njegovi družbi. Jaz najbrž v njegovi senci, vendar v glavnem nisem imel vzroka, da bi se nad njegovim vodstvom pritoževal. Najbrž se na podoben način tudi rojevajo tiste izkušnje, ki konec koncev tudi razdvajajo doraščanje ustvarjalca od zadreg potikanja drugih po razslojenih mestih sveta, kjer spomeniki te umetnosti najživahneje žarijo, z nevarnostjo in pastmi poklica samega!